

Unge funksjonshemmede

COVID-19 UNDERSØKELSE 2021

KONSEKVENSER FOR UTDANNING FOR UNGE MED
FUNKSJONSNEDESETTELSELLER KRONISK
SYKDOM

Unge funksjonshemmede

Februar 2022

Innledning

Gjennom koronapandemien har mange opplevd at skoler og universiteter har satt inn tiltak mot smitte, som har ført til at elever, studenter og lærere har måttet holde seg hjemme. Mange av skolene har vært nødt til å opprette et alternativt tilbud.

I denne undersøkelsen ønsket vi å se på hvordan koronapandemien har påvirket utdanningssituasjonen for unge med funksjonsnedsettelse og kronisk sykdom og hvilke konsekvenser pandemien har fått for utdanning. Vi ønsket også å få informasjon om hvordan det stod til med utdanningssituasjonen når samfunnet åpnet opp igjen. Dessverre ser vi at det er mange unge som ikke har fått oppfylt rettighetene sine og fått et dårlig tilbud på skolen under koronapandemien.

Om undersøkelsen

Spørreundersøkelsen vår lå ute fra 27. oktober 2021 til 6. desember 2021. Undersøkelsen er anonym, og man har kunnet svare på vegne av seg selv eller noen man har omsorg for. Vi fikk totalt 195 svar. 158 svar fra unge med funksjonsnedsettelse eller kronisk sykdom (81 prosent) og 37 svar fra foreldre eller foresatte som har barn med funksjonsnedsettelse eller kronisk sykdom (19 prosent). Respondentene representerer et bredt mangfold av ulike funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer. Hovedvekten gikk på, eller hadde barn på, ungdomsskolen i begynnelsen av 2021. Det er også en god del som gikk på videregående skole, eller universitet eller høyskole våren 2021. Flere av de som gikk på ungdomsskolen våren 2021 har begynt på videregående skole i løpet av høsten 2021. Det er overvekt av kvinner som har deltatt i undersøkelsen, og det er overvekt av unge i alderen 12-18 år. Type bosted er ganske jevnt fordelt mellom storby, by, tettsted og bygd. 52 prosent i undersøkelsen opplever at de ikke er i risikogruppen for Covid-19. 37 prosent opplever at de er i risikogruppen for Covid-19, med høy eller lett økt risiko. 41 prosent opplever å bo med noen med noen som er i risikogruppen, med høy eller lett økt risiko.

Resultater fra undersøkelsen

1. Undervisning

En stor andel oppgir at man har fått mindre ut av undervisningen eller studier etter at det ble innført tiltak mot smitte under pandemien (63 prosent). Det er flere grunner til dette. Blant annet har mange mistet eller fått redusert oppfølging fra lærere eller fagpersoner (70 prosent) og flere har fått redusert eller mistet hjelpemidler (10 prosent). Mange har mistet tilgang til bibliotek/studieplass (40 prosent) eller verksted og lignende (20 prosent). Flere har også mistet tilgang til bøker/studiemateriale (17 prosent) og skolehelsetjenesten (22 prosent).

Under pandemien er det flere som har fått dårligere motivasjon for å lære (52 prosent), prestere på skolen (44 prosent) og delta i undervisningen (44 prosent). Mange føler at de har fått kunnskapshull (32 prosent), dårligere karakterer (29 prosent), og flere oppgir at de ikke fullførte fag (17 prosent) eller må ta opp fag (9 prosent). Flere oppgir at pandemien har gjort

det vanskeligere med overgangen til videre skolegang/studier (17 prosent) eller overgangen til arbeidslivet (7 prosent). Mengden skolearbeid under pandemien har også variert. Mange har fått mer skolearbeid enn før pandemien (38 prosent), og noen har fått mindre (28 prosent). Halvparten har helt eller delvis ikke hatt lik mulighet til å fullføre eksamener og fag som sine medelever i løpet av pandemien. Flere kommenterte at de har fått mindre oppfølging fra skolen, og følte at man måtte stå i det alene. Konsekvensene av dette er blant annet at man har fått dårligere karakterer, at man er på overtid med graden sin, noen har måttet ta et ekstra år på videregående for å kunne ta høyere utdanning og noen har endt opp med å avslutte utdanningen eller falt helt ut på skolen.

En kommentar fra undersøkelsen forklarer at da landet stengte ned så fikk ikke eleven gå på skolen, selv om man med særskilt behov hadde rett på å gå på skolen. Det ble for eksempel ikke gitt undervisning, arbeidsplan eller oppgaver fra skolen i perioden skolen var stengt eller når man var nødt til å bli hjemme. Dette førte til fire måneder med tapt undervisning. En annen ting som kom frem i undersøkelsen er at det har vært mye sykdom og gjennomtrekk av assistenter, lærere og pedagoger på skolen, noe som har ført til lite kontinuitet og forutsigbarhet. En av respondentene kommenterte at mye hjemmeskole resulterte i mangel på motivasjon og mot, men også at å være på skolen når det var smitte var en mental påkjenning fordi man ikke ville bli alvorlig syk eller smitte andre.

1.2 Tilrettelegging og spesialundervisning

Flere har fått redusert eller mistet spesialundervisning (25 prosent). De fleste som ikke fikk vedtaket sitt om spesialundervisning oppfylt kommenterte at det ikke ble satt inn tiltak som skulle kompensere for dette. Som en av respondentene kommenterte: «*Mistet flere hundre timer med spesialpedagogisk hjelp, den hjelpen som ikke holder når det ikke er pandemi engang*».

Over halvparten i undersøkelsen oppgir at de trenger tilrettelegging på skolen eller studiet og mange oppgir at de delvis trenger tilrettelegging på skolen eller studiet (32 prosent). Tilretteleggingen har vært dårligere under pandemien, og en stor andel har delvis eller helt mistet eller manglet tilrettelegging under pandemien (46 prosent). Blant annet har flere mistet eller manglet assistent på skolen (35 prosent), mulighet for å ta pauser når det er behov (35 prosent), tilpasset undervisningsmaterieell eller læremidler (32 prosent), utsatt frist på innleveringer (23 prosent), lese- eller skrivehjelp/sekretærhjelp (19 prosent), hjelpemidler eller teknisk utstyr (19 prosent), lengre tid på eksamen (13 prosent) og muntlig eksamen i stedet for skriftlig (13 prosent). En av respondentene fikk ikke tilrettelegging fra universitet om utvidet tid på eksamen, selv om det har vært søkt om med legeerklæring fra fastlege og spesialist på sykehuset. Et annet eksempel er at skolen og kommunen har forventet at foresatte skal trylle frem alternative løsninger for eleven. I kommentarene kom det også frem at det har vært vanskelig å få skolen til å tilrettelegge undervisningen med tilpassede oppgaver.

Selv om det er mange som har hatt negative opplevelser under utdanningen er det noen som oppgir at de har fått mer ut av undervisning eller studier under pandemien (15 prosent). Noen av grunnene til dette er digital undervisning som gir fleksibilitet, rom og ro for å jobbe i eget tempo. Et annet poeng som kom frem, er at det har vært mulighet for å jobbe hjemmefra uten å få fravær og at man har hatt mer overskudd fordi man slipper å bruke all energi på å være til stede fysisk. Hjemmeundervisning gjorde at det var lettere å styre dagene selv, og at man fungerte bedre og fikk gjort det man skulle. Flere har hatt mye fravær fra skolen før pandemien, og løsningen med hjemmeundervisning har gjort at man har klart å følge et vanlig skoleløp. En av respondentene kommenterte at de gangene man var for syk til å gå på skolen, så var det mulig å følge med digitalt eller se forelesningene i etterkant av timen når man var i form til det. En annen ting som har fungert for flere under pandemien er at man har vært delt opp i mindre grupper.

En av respondentene kommenterte at skolesystemet og undervisningen var og er fortsatt utdatert, og pandemien har vist at det faktisk er mulig å gi elever som er hjemme et tilbud digitalt. Det er viljen og ressursene det står på, så pandemien har vekket et håp om endring til det bedre på dette området.

1.3 Fysisk undervisning

Det er flere som ikke har deltatt fysisk i undervisningen i løpet av pandemien (25 prosent). Rett under halvparten i undersøkelsen synes at smittevernet på skolen ikke har vært godt nok når det har vært undervisning fysisk på skolen. Opplevelsen av den fysiske undervisningen når det har vært tiltak mot smitte har vært varierende. Noen synes at den fysiske undervisningen har vært som før (27 prosent) eller at den har vært både og (21 prosent). Mange synes den fysiske undervisningen har vært dårligere (43 prosent) og få synes at det har vært bedre (6 prosent).

På spørsmål om man kunne forklare hva som har vært dårligere med den fysiske undervisningen når det har vært tiltak mot smitte, er det flere ting som kom frem. Flere kommenterte at det har vært mindre kontakt med medelever og vanskeligere å sosialisere på tvers av klasser. Det har også vært mindre organisert samarbeid og gruppearbeid i undervisningen. Praktiske fag har vært utfordrende å gjennomføre fordi eksempelvis laboratorium har vært utilgjengelig, og man har derfor ikke fått utført den praktiske delen av faget. Mange har ikke fått like mye hjelp som man pleier og gjennomtrekk med ulike lærere og vikarer skapte en usikker situasjon med lite kontinuitet. Mangel på assistenter var også et problem. Et eksempel er at man ikke fikk assistent til å komme seg på skolen eller gjennom skoledagen, og at man derfor ble tvunget til hjemmeskole. Et annet eksempel er at en assistent kunne ha ansvar for flere elever med veldig ulike behov. Stress og bekymringer rundt pandemien har også påvirket undervisningen. Flere kommenterte at man var redd for å bli smittet, spesielt for de som opplever å være i risikogruppen, noe som har gått utover

konsentrasjonen og trivsel. På grunn av reglene om å holde fysisk avstand har det også i noen tilfeller vært vanskelig å få reell hjelp og noen har måttet være mer alene på grunn av smitterisikoen.

Det er også noen få som syns at den fysiske undervisningen i klasserommet har vært bedre under pandemien. Årsaken til dette forklares med at mindre grupper med elever/studenter har ført til mindre bakgrunnsstøy og tettere oppfølging av den enkelte i noen tilfeller. En av respondentene kommenterte at lærerne har brukt mer kreative løsninger, noe som har inkludert større bruk av digitale hjelpemidler.

1.4 Digital undervisning

De digitale løsningene som har blitt brukt som alternativ til fysisk undervisning under pandemien har fungert i varierende grad. For noen har løsningene fungert (32 prosent), mens for andre har løsningene ikke fungert (23 prosent) eller delvis fungert (39 prosent). Veldig få har ikke brukt digitale løsninger i det hele tatt (6 prosent).

Noen av grunnene til at de digitale løsningene ikke har passet er blant annet at det har vært vanskeligere å konsentrere seg om oppgaver og undervisning (69 prosent), noe som kan henge sammen med at mange syns det er slitsomt med mye skjermtid (63 prosent). Dårligere oppfølging fra lærere/veiledere (61 prosent) og at det har vært vanskelig å holde kontakt og samarbeide med medelever (59 prosent) er en annen grunn til at flere mente at de digitale løsningene ikke passet. Halvparten mente også at det har vært manglende opplæring for hvordan lærere skal bruke digitale løsninger (43 prosent), og flere syns at det har vært manglende opplæring for elevene i hvordan de skal bruke de digitale løsningene (22 prosent). Det er også flere som syns at det har vært vanskeligere å ta pauser med digital undervisning enn ved fysisk undervisning (39 prosent) og at løsningene som ble brukt ikke var tilgjengelige/tilrettelagt/tilpasset for funksjonsnedsettelsen eller den kroniske sykdommen (30 prosent).

Det er kommet inn kommentarer på at de digitale løsningene må bli bedre tilrettelagt for ulike funksjonsnedsettelse, og her står universell utforming av digitale løsninger sentralt. Den nonverbale kommunikasjonen som foregår, kan også være vanskelig å oppfatte med digitale løsninger. Det er også kommet inn kommentarer på at praktisk utøvende studier eller fag ikke fungerer på digitale plattformer der tilgang på eksempelvis materiale og verksted er nødvendig. Problemer med dårlig internett og strømming er også nevnt.

De digitale løsningene har likevel også passet godt for flere. Noen av grunnene til dette er at man har hatt mulighet til å følge undervisningen hjemmefra (84 prosent), det er mer fleksibelt (57 prosent) og enklere å ta pauser enn ved fysisk undervisning (57 prosent). Noen syns også at det har vært enklere å tilrettelegge/tilpasse undervisning med digitale løsninger (23 prosent) og konsentrere seg om oppgaver og undervisning (28 prosent). Noen syns at det

har vært enklere å holde kontakt/samarbeide med medelever (10 prosent) og at de har fått bedre oppfølging fra lærere/veiledere (13 prosent). Flere kommenterte at det har vært lettere å møte opp til digital undervisning fordi det er mindre tiltak enn når man må møte fysisk. En av respondentene kommenterte at det endelig ble mulighet for å starte på en bachelorgrad fordi studiet ble digitalt og nettbasert.

1.5 Foretrukket undervisningsform

Når det kommer til foretrukket undervisningsform svarer nesten halvparten at en kombinasjon av fysisk og digital undervisning er å foretrekke. Det er flere som foretrekker fysisk undervisning (36 prosent) enn digital undervisning (15 prosent). Flere kommenterte at de har etterlyst digital undervisning og opplegg før pandemien kom, og at slike forespørsler har blitt avslått av skolen på grunn av personvern og ekstraarbeid for lærere. Da pandemien kom, og alle måtte bli hjemme, var det ikke noe problem fra skolen sin side å gjøre undervisningen tilgjengelig hjemmefra. En annen ting som kom frem i kommentarene er at det må avklares om strømming av lyd og bilde fra klasserommet faktisk er lovlig med tanke på personvern for lærere og elever. Oppfatningen er at digital strømming brukes fritt frem når alle har måttet være hjemme under pandemien, fordi det er en unntakstilstand. Da skolene var åpne før pandemien var det veldig variert om man benyttet seg av digitale løsninger. Elever som av andre årsaker må være mye hjemme ender ofte opp med å ikke få delta hjemmefra når det undervises.

Det er flere som kommenterte at mulighet for digital undervisning burde vært et reelt alternativ for elever eller studenter som må være hjemme i kortere eller lengre perioder uansett om det er korona eller andre grunner. Digital undervisning er et viktig tilretteleggingstiltak for elever eller studenter som trenger fleksibilitet i hverdagen. Som en av respondentene beskriver det: *«Strømming av forelesninger slik at man kan følge med fra hjemme er et kjempeviktig tiltak, og det er helt nødvendig at det jobbes for å opprettholde dette tilbudet også når samfunnet åpner igjen. Dette er essensielt for inkludering og tilpassing av høyere utdanning for kronisk syke, og det er fryktelig svakt at det måtte en pandemi til for at dette plutselig ikke skulle være så vanskelig å få til likevel.»*

2. Det sosiale skolemiljøet

Mange oppgir at de har manglet sosial kontakt og samarbeid med medelever (65 prosent) og at det sosiale skolemiljøet har vært dårligere når det har vært tiltak mot smitte under pandemien (58 prosent). Få synes det har vært bedre (11 prosent), noen synes det har vært både og (13 prosent) eller vært som før (18 prosent). Mange synes det har vært vanskeligere å være sosial (56 prosent). En stor andel oppgir at de ikke har hatt en god nok sosial kontakt med medelever eller medstudenter under pandemien (60 prosent), og flere oppgir at de delvis har hatt en god nok sosial kontakt (25 prosent). Det er få som har hatt en god nok sosial kontakt (14 prosent). Mange oppgir at de har isolert seg eller unngått sosial kontakt med medelever i frykt for smitte under pandemien (44 prosent) og flere svarte at de fortsatt

var isolert (10 prosent). En stor andel har følt seg ensom eller alene på grunn av situasjonen på skolen eller studiet (76 prosent). Mange har også vært mer redd, engstelig eller nedstemt enn vanlig på grunn av situasjonen på skoler eller studier (45 prosent).

Noen av grunnen til at det sosiale skolemiljøet har vært dårligere er at det har vært mindre aktiviteter og få muligheter til å være sammen med medelever og medstudenter, noe som har gjort det vanskelig å holde jevn kontakt. Mange har vært engstelige og syke, både mentalt og fysisk. Det har vært vanskelig å finne på noe når man er redd for å bli smittet. Det har vært mye ensomhet. Et eksempel er en som har falt helt utenfor sosialt med over tjue uker hjemmeskole. Dette har blitt til en sak på skolen på grunn av utestenging og dårlig trivsel, og eleven vegrer seg for å dra på skolen.

Rett over halvparten i undersøkelsen oppgir at skolen ikke har satt inn aktiviteter eller tiltak for å opprettholde et sosialt skolemiljø under pandemien. Noen oppgir at skolen har satt i gang tiltak (28 prosent) og flere vet ikke om skolen har satt i gang tiltak (20 prosent). Eksempler på ulike tiltak skolene eller studentforeningene har satt i gang for å opprettholde et sosialt skolemiljø er digitale filmkvelder, spillekvelder og quiz. Nettkafé og andre digitale møteplasser ble også opprettet. Noen kommenterte at det har vært fokus på gruppearbeid, felles lunsj og fritidsaktiviteter i regi av skolen som band, spillgrupper og litteraturgrupper. Det nevnes også «leker» hvor man ikke behøver kroppskontakt og fadderuke. De fleste synes at disse tiltakene har fungert (39 prosent), eller delvis fungert (39 prosent). Noen av tiltakene som ble satt i gang hvor man skulle møtes fysisk var det flere som ikke hadde mulighet til å bli med på, på grunn av smittesituasjonen. Dette gjorde at man følte seg ekskludert. En av respondentene nevnte «Hold ut kampanjen» som er utendørsaktiviteter for studenter, men som man ikke har hatt mulighet for å delta på grunn av helseutfordringer.

Selv om mange har opplevd det sosiale skolemiljøet som dårligere under pandemien er det noen som har hatt positive opplevelser. Noe av det som trekkes frem er at man har vært mer interessert i hverandre og det sosiale på skolen enn tidligere, man satt mer pris på hverandres fysiske nærvær. Siden flere har vært mer i mindre grupper har det vært lettere å bli kjent med de andre. Følelsen av å stå utenfor eller være «annerledes» har blitt mindre under pandemien for noen. Eksempelvis slik en av respondentene kommenterte: «*Man har ikke følt seg utenfor fordi nå kunne ingen møtes, og da fikk de andre oppleve det jeg har opplevd hele min skolegang. Dermed har jeg følt meg mere inkludert*». En annen kommenterte at man har følt seg mindre ensom, fordi det ikke har blitt like åpenbart at man ikke har hatt noen å være med. Noen kommenterte også at det har vært mindre press for å være sosial eller delta på ting.

3. Mangel på andre tjenester

Pandemien har ført til at noen har mistet tilgang til tjenester som for eksempel BPA, støttekontakt og helsetjenester. Mindre tilgang til slike tjenester har ført til en dårligere allmenntilstand hos noen, og dette har påvirket utdannings situasjonen. Eksempelvis har det påvirket hvordan man har det og hvordan man presterer på skolen. Blant annet er det en som kommenterte at karaktersnittet sank og at man måtte ta noen fag om igjen. En annen har lagt igjen en kommentar om at det ikke har vært mulig å dra til fysioterapeut, som førte til at man mistet kontroll over kroppen. Dette har påvirket utdanningen fordi spasmen gjorde at man ble sengeliggende eller hadde store smerter ved all bevegelse. Et annet eksempel er en som måtte sykemelde seg på lang sikt på grunn av stress på skolen og at man ikke hadde mulighet til å følge med i undervisningen.

4. Gjenåpning av samfunnet

Mange oppgir at de kunne delta på skolen eller studiet på lik linje som andre etter at samfunnet åpnet opp igjen (63 prosent), men det er også flere som oppgir at de ikke kunne dette (17 prosent) eller at de delvis kunne delta på skolen eller studiet på lik linje som andre etter at samfunnet åpnet opp igjen (18 prosent). En av respondentene forklarte det slik: *«Siden det er stor fare for smitte deltar jeg ikke på skolen slik de andre gjør. Jeg driver heller med hjemmeundervisning»*. Noen kommenterte også at man ikke har overskudd til å møte opp fysisk, eller at helsen er dårlig. En annen kommenterte at da nedstigningen opphørte ble det forventet at alle skulle returnere til skolen, men at ikke alle klarte eller kunne det. Dette førte til at man ble ekskludert. Det ble gitt skoleoppgaver hjem, men ellers ingen hjelp eller oppfølging.

Etter at samfunnet åpnet opp er det flere som oppgir at de ikke har fått tilbake skolerettigheter som blant annet spesialundervisning, tilrettelegging, hjelpemidler, sosial kontakt og samarbeid med medelever, oppfølging fra lærere eller fagperson, eller skolehelsetjenesten.

Mange oppgir at de opplevde nye utfordringer med skole eller studier da samfunnet åpnet opp (38 prosent). Flere kommenterte at det er manglende smittevern og man er redd for smitte. Med tanke på det sosiale så er dette utfordrende for flere, som en av respondentene kommenterte: *«det er vanskeligere sosialt fordi andre kan ta opp sitt sosiale liv igjen, mens jeg er fanget i denne situasjonen»*. Det kan også være utfordrende å komme tilbake til livet som det var før pandemien etter å ha vært isolert over en lengre periode med tanke på motivasjon, energi og livsgnist. Flere av respondentene kommenterte at tilbud som digital undervisning og opptak av forelesninger forsvant da skolene og universitetene åpnet opp igjen.

På spørsmål om det er noe i fremtiden man bekymret seg for med tanke på utdanningen kom det frem flere bekymringer. Det er flere som kommenterte at de er bekymret for at de har fått kunnskapshull og gått glipp av viktig læring. Kunnskap- og kompetansenivået til ulike

elever/studenter og kull kan bli veldig skjevt, siden det er veldig varierende hvor god den fysiske og digital undervisning har vært. Flere er også bekymret for eksamen og om de blir nødt til å ta opp fag. Det er flere som har lagt igjen kommentarer om at de er redd for å ikke komme inn på videre studier på bakgrunn av bekymringene som er blitt nevnt. Flere er redd for at muligheten til å studere eller delta i undervisning hjemmefra skal forsvinne, og at man glemmer tilpasningsmuligheter når man kan ha ordinært oppmøte på skolen. Noen er stresset med tanke på fraværs grensen og flere kommenterte også at de er engstelig for at andre ikke skal ta hensyn dersom man er i risikogruppen.

Tidligere undersøkelse om COVID-19

Unge funksjonshemmede og Likestillings- og diskrimineringsombudet har tidligere gjennomført en undersøkelse om koronapandemien i 2020. Mange unge med funksjonsnedsettelse eller kronisk sykdom har mistet rettighetene sine som følge av koronatiltakene, noe som har fått konsekvenser for den enkelte. Les mer om denne undersøkelsen på Unge funksjonshemmede sin nettside her:

<https://ungefunksjonshemmede.no/ungdom-med-funksjonsnedsettelse-har-mistet-rettigheter-under-koronapandemien/>

Hovedfunn fra tidligere undersøkelse (2020) som berører området utdanning:

- 1 av 3 har ikke fått fullført fag eller eksamen på lik linje med sine medelever. Flere forteller at de har havnet bakpå eller strøket i fag, fått dårligere karakterer, avbrutt studier eller hatt redusert progresjon.
- 1 av 2 har fått mindre ut av undervisningen som før pandemien. Dette henger særlig sammen med mindre sosialt stimuli, mindre oppfølging fra lærer, manglende tilgang til studieplass/bibliotek og manglende tilgang til hjelpemidler.
- Nesten 1 av 2 sier de ikke har fått den oppfølgingen de har hatt behov for, fra lærere eller veiledere.
- 6 av 10 sier digitale læringsressurser har ikke har fungert eller bare delvis fungert for dem.
- Nesten halvparten som mottar spesialundervisning, har ikke fått oppfylt vedtaket sitt.
- 2 av 3 sier digitale løsninger for undervisning ikke har fungert eller bare fungert delvis. Dette henger blant annet sammen med lite tilrettelagte digitale løsninger, manglende universell utforming, og dårligere oppfølging fra underviser.
- 4 av 10 har fortsatt ikke fått tilbake viktige skolerettigheter etter samfunnet har begynt å åpne opp.
- Mange forteller også at hjemmeundervisning har fungert godt for dem, fordi det har gitt dem større fleksibilitet og gjort det lettere å tilrettelegge.